

ELS INCENDIS FORESTALS A PITIÜSES SITUACIÓ, PROBLEMÀTICA I SOLUCIONS

Els incendis, en major o menor grau, han estat sempre presents en el nostre territori, en bona part com a conseqüència del clima mediterrani i del tipus de vegetació que aquest condiciona. No obstant això, el canvi en el model socioeconòmic viscut a Pitiüses arran del desenvolupament del turisme va provocar, indirectament i per un costat, un augment considerable de la superfície boscosa per abandonament dels treballs agrícoles i forestals, i per altra banda, nous usos del sòl (recreatius, residencials, etc.) i noves infraestructures (viàries, esteses elèctriques, etc.). Aquesta nova situació facilita l'aparició i la propagació dels incendis forestals.

En juny de 1994, després d'uns anys de tranquil·litat relativa, va tenir lloc a Eivissa l'incendi de Cas Mut, de gran repercussió social atesa la seua proximitat a la ciutat d'Eivissa. Arran de l'incendi, els grups ecologistes insulars emeteren un informe on, entre altres coses, es denunciava ***“la falta d'una adequada política medi ambiental que afronti amb seriositat i d'una forma general la solució dels nostres problemes. Desforestacions en zones d'alt valor paisatgístic i ecològic, obertures de camins i construccions en els cims de les muntanyes, a més de la falta d'una necessària planificació urbanística en els distints municipis, són un clar exemple de la falta d'interès de les nostres institucions de vetllar pel nostre més preat patrimoni”***. Així mateix, a l'informe es demanava ***“estudiar la possibilitat d'obrir el Pla Comarcal a particulars, sempre, naturalment, baix el control de personal especialitzat. D'aquesta forma, a més d'incentivar econòmicament el propietari per a la neteja dels seus boscos i multiplicar, per tant, l'actuació dels tècnics forestals, contribuiríem a la reutilització de la massa forestal que resulti de l'extracció”***.

Anys més tard, en el 1996, un nou informe dels grups ecologistes tornava a incidir en les deficiències i reclamava, entre d'altres coses: increment del nombre de guardes forestals i bombers, inclusió de Formentera al Pla Comarcal, creació de subparcs permanents de bombers a diferents municipis, millora de les condicions de les talaies, dotació d'un servei de telefonia que permeti la intercomunicació entre els operaris dels diferents organismes que actuen durant un incendi, creació d'un inventari de maquinària privada per municipis útil per a la lluita contra el foc, etc.

LA SITUACIÓ ACTUAL

A partir de 2009, la trajectòria de períodes d'anys tranquils interromputs per incendis de certa importància va canviar dramàticament. El mes d'agost de 2009 va tenir lloc l'incendi de Xarraca, on es varen cremar 34 ha de massa forestal.

Un any després, l'agost de 2010, tenia lloc l'incendi de Benirràs, 344,20 ha de bosc cremades. Durant l'incendi es visqueren autèntiques situacions de pànic (1.500 persones evacuades per terra i per mar, cases desallotjades, una vintena de cotxes carbonitzats, etc.). El mes de maig de 2011 tenia lloc el major incendi sobre superfície arbrada registrat a les Illes Balears, l'incendi de Morna. Un total de 1.576 ha de bosc calcinades i 1.000 persones evacuades entre vesins i turistes. Novament, i abans de finalitzar la temporada de risc, en setembre de 2011 va tenir lloc un altre incendi. Aquesta vegada l'àrea afectada era Cala Llonga, i el resultat 92,2 ha cremades, 1.000 persones evacuades de les seues cases i quatre d'elles afectades (1 calcinada).

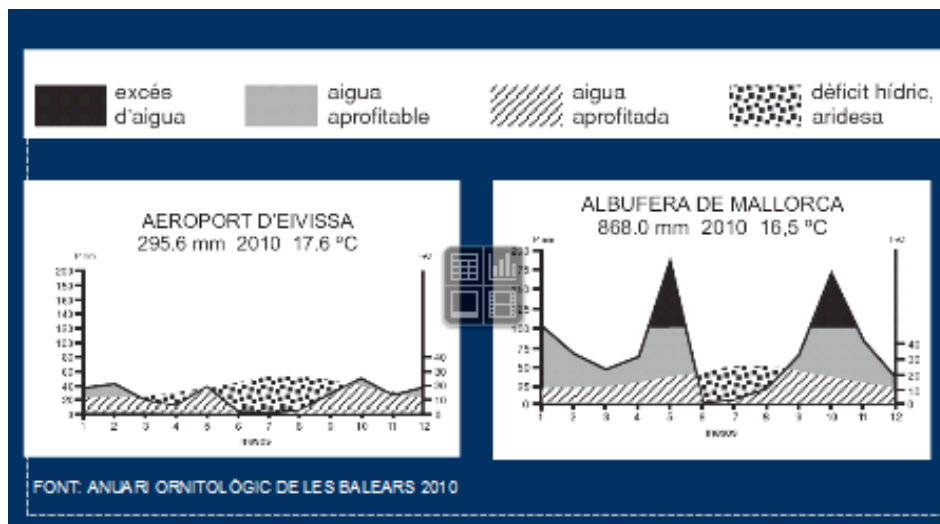
En definitiva, el balanç d'aquests darrers tres anys és molt negatiu, i un fet peculiar: cap dels quatre incendis s'ha pogut controlar amb el dispositiu establert per al primer atac. És per això, doncs, que es considera absolutament obligada la revisió i la possible millora de les eines de què es disposen per fer front als incendis forestals: mesures de prevenció, mesures d'extinció, tasques després de l'incendi i mitjans humans i d'equipament.

Factors de risc

Per enfrontar-mos a la problemàtica dels incendis forestals a Pitiüses hem de tenir en compte una sèrie de circumstàncies. En primer lloc, Eivissa i Formentera gaudeixen d'una orografia sense grans cotes d'alçada, però, especialment en el cas d'Eivissa, molt accidentada i amb nombroses valls i tàlvegs per on el foc s'escapa amb rapidesa i genera situacions de risc per als operaris que lluiten contra el foc.

A més a més, el nostres pinars presenten un sotabosc molt estructurat, amb una gran diversitat d'espècies arbustives, el que implica l'acumulació de grans quantitats de matèria orgànica en forma de fusta. També s'ha de destacar que, fruit del canvi de model econòmic viscut a les illes, les darreres dècades la superfície arbrada s'ha incrementat sensiblement.

Hi ha també qüestions meteorològiques que incideixen en les possibilitats de generació d'incendis. Un factor important és que el període d'estiatge (dèficit hídric) és més llarg a Pitiüses que a la resta de Balears, iniciant-se ja en primavera i generant, per tant, més possibilitats d'incendis forestals. No hem d'oblidar, a més a més, que s'està detectant un augment en la freqüència de situacions meteorològiques de risc, amb fortes baixades de l'índex d'humitat i pujades de la temperatura, i acompanyades del règim de vents insulars. Unes condicions que semblen anar associades al canvi climàtic i que es preveu continuïn i que, fins i tot, s'agreguin en el futur.

Però hi ha un altre factor que no podem oblidar, la urbanització difusa del nostre territori insular, amb gran quantitat d'habitatges construïts a sòl rústic i, fins i tot, dins sòl forestal. Aquest fet té greus conseqüències vinculades amb els incendis forestals:

- Multiplica considerablement l'índex de causalitat per negligències o causes fortuïtes relacionades amb els diferents usos, l'accessibilitat al medi natural, existència d'infraestructures i instal·lacions.
- La defensa de les persones i els béns requereix la desviació dels mitjans d'extinció, que han de interrompre l'atac a l'incendi per atendre la seva salvaguarda.

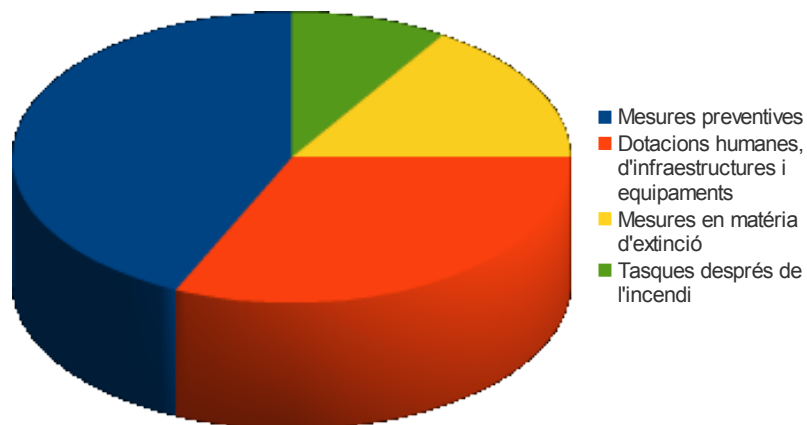
MESURES I PROPOSTES, L'ANÀLISI DE LA SITUACIÓ.

El present informe del GEN aporta tota una sèrie de mesures que considerem adients o de les quals seria convenient estudiar la seva viabilitat per a la lluita contra el foc a les illes Pitiüses. És més que evident que la situació és molt greu i no pot deixar-se de banda la recerca de solucions.

Les propostes s'agrupen en 4 apartats:

- Mesures preventives
- Dotacions humanes, d'infraestructures i equipaments
- Mesures en matèria d'extinció
- Tasques després de l'incendi

La major part de les mesures impliquen millores materials i humanes (14), així com canvis en la política preventiva (20). L'anàlisi de les tasques en matèria d'extinció i les de després de l'incendi, aporten 7 i 4 mesures respectivament.

MESURES PREVENTIVES

Unes tasques de prevenció adequades, en consonància amb les característiques del territori i de la població de les Pitiüses, són de grandíssima importància a l'hora de reduir el risc d'incendi forestal. A continuació s'esmenten els punts clau que es consideren necessaris en matèria de prevenció pel que fa al cas d'Eivissa i Formentera:

- Evitar la proliferació d'edificacions dins dels sòls forestals. Edificacions, per cert, que mai han estat tradicionals a les illes d'Eivissa i Formentera.
- Mantenir la inedificabilitat dels ANEIS, majoritàriament terrenys forestals consolidats.
- Incrementar el control i la disciplina urbanística a sòl rústic.
- Redactar, aprovar i posar en funcionament del Pla Forestal de les Illes Balears tal i com quedava reflectit al punt 2 de l'acord de Consell de Govern, de 22 de març de 2002, "Encomanar a la Conselleria de Medi Ambient el desenvolupament del III Pla General mitjançant la redacció, tramitació, aprovació i execució dels corresponents Plans Insulars i Comarcals de Defensa contra Incendis Forestals". Fins ara, les escasses tasques iniciades no han comportat cap resultat.

A més a més, es dona el cas que Balears és l'única comunitat autònoma que no disposa de legislació pròpia en matèria forestal i d'incendis.

- Revisar i actualitzar el Pla Comarcal de Defensa contra Incendis de les Illes Balears (punt 2 de l'acord de Consell de Govern, de 22 de març de 2002). El darrer Pla ha caducat, la seua vigència estava establerta per al termini 2001-2010.
- Crear un inventari dels punts d'abastiment d'aigua.
- Crear un inventari de camins/pistes forestals d'interès per a l'extinció d'incendis forestals. Adequació i millora de la xarxa de camins existents per permetre la circulació segura de vehicles contra incendis, també a les àrees de difícil accés.

- Crear un inventari de cales i platges amb perillositat en cas d'incendi. Estructuració i execució dels corresponents projectes de control i millora per evitar situacions previsibles de risc (situacions com la viscuda a Benirràs no s'haurien de repetir).
- Revisar els criteris generals de prevenció: localització i disseny de les Faixes Auxiliars de Defensa (FAD) i creació d'un inventari de zones agrícoles d'interès. Manteniment d'àrees netes de vegetació forestal a llocs estratègics per a la defensa (roturació de terres agrícoles, pasturatge controlat de ramats) dins la massa forestal per a que puguin treballar els mitjans en tasques de prevenció i extinció d'incendis, i per interrompre la continuïtat de les masses forestals i evitar, cas d'incendi, la propagació del foc.
- Potenciar les noves tècniques informàtiques d'estudi del comportament del foc i dels avanços meteorològics.
- Revisar i aplicar la normativa preventiva existent amb referència a usos i instal·lacions dins àrees forestals (Ley 43/2003, de 21 de novembre, de *Montes*, article 44/3). De forma especial, perímetres de protecció al voltant de cases i urbanitzacions (Plans Locals de Defensa i Plans d'Autoprotecció) que a l'actualitat no es fan complir. En aquest sentit, la normativa d'aplicació és la següent:
  - Decret 101/1993, on diu que les urbanitzacions en sòl forestal hauran de comptar amb una faixa de protecció de 50 metres.
  - Decret 125/2007, de 5 d'octubre, pel que es dicten normes sobre l'ús del foc i es regula l'exercici de determinades activitats susceptibles d'incrementar el risc d'incendi forestal, art.11. Els ajuntaments i altres Administracions Públiques competents, d'acord amb el Codi Tècnic d'Edificació (Real Decret 314/2006, Document Bàsic SI, Seguretat en cas d'Incendi) requeriran: franja perimetral de 25m lliure de vegetació que pugui propagar l'incendi i camí perimetral de 5m lliure de vegetació.
  - PTI d'Eivissa, franja perimetral de 30m (document en revisió).
  - Normes Subsidiàries municipals, el que indiquin segons el municipi.

- Fomentar la gestió de boscos per part dels propietaris i les Associacions de veïns seguint criteris ambientals i supervisats per tècnics especialitzats (recuperació de cultius i accions de defensa contra el foc).

La combinació de boscos i zones agrícoles podria ser una bona resposta per aconseguir discontinuïtat en les masses forestals i garantir la permanència d'un paisatge d'alt valor amb els beneficis indirectes que això comporta.

- Fomentar les iniciatives de Custòdia del Territori.
- Augmentar la superfície de silvicultura preventiva. Només s'aconseguirà mitjançant l'increment de la plantilla de l'ibanat, o amb l'externalització dels treballs.
- Crear una planta insular de gestió de matèria forestal vinculada a sistemes d'aprofitament energètic de biomassa, sempre, evidentment, d'acord amb la capacitat de càrrega dels boscos. A l'actualitat, el major problema per a l'execució i manteniment de faixes d'autoprotecció és la gestió dels residus. Per això, una resposta de l'administració en aquest sentit ajudaria bastant. Una possible alternativa seria la utilització de la futura planta de compostatge a ca na Putxa.
- Impulsar, mitjançant línies de subvenció pública, campanyes d'informació i sensibilització dirigides als agents implicats, especialment als propietaris de finques per a que coneguin els seus drets i deures.
- Impulsar des de l'administració línies d'educació ambiental específiques per al foment de coneixement de la problemàtica dels incendis, les bones pràctiques i les mesures preventives.
- Organitzar reunions de coordinació dels mitjans que intervenen en matèria d'incendis forestals. Programar i realitzar pràctiques conjuntes, simulacres d'incendi, etc.

- Crear delegacions insulars operatives de la Comissió de Prevenció d'Incendis Forestals de les Illes Balears (Decret 125/2007, títol III). Extreure conclusions a partir dels treballs d'investigació en relació als incendis forestals i adopció de les corresponents mesures de prevenció (eines jurídiques i mesures de neutralització d'usos i de situacions de risc), vinculació causa-efecte.
- Incrementar el règim de sancions incorporant els costos econòmics del dispositiu d'extinció.

DOTACIONS HUMANES I D'INFRAESTRUCTURES I EQUIPAMENT

Els mitjans humans, les infraestructures i l'equipament de què disposen els serveis vinculats a la gestió d'incendis forestals són, sens dubte, de vital importància a l'hora d'aconseguir uns resultats eficients, tant durant les tasques de prevenció com d'extinció. A continuació s'esmenten una sèrie de propostes de millora en referència a aquestes dotacions:

Humanes

- Personal de terra:
  - Ibanat. Incrementar un mínim de 14 treballadors (2 brigades) amb una funció triple: neteja preventiva (increment, per tant, de la superfície forestal treballada), major cobertura durant els episodis d'incendi i treballs de repoblació i de sanitat forestal (processionària i altres plagues com perforadors, fongs vasculars,...).
  - A Formentera seria necessària una brigada al complet (7 treballadors), actualment només compta amb 3 operaris durant l'hivern i 5 a l'estiu.
  - Bombers. A Eivissa augmentar la dotació en 60 efectius per cobrir el funcionament de dos noves subestacions (25 bombers/subestació) i de l'estació central (50 bombers). A l'actualitat només es compta amb 38 bombers que, amb torns 24 hores/dia i set dies setmanals de feina, només tenen capacitat per atendre 1 sinistre simultàniament. A títol orientatiu, a l'aeroport AENA disposa de 37 bombers.

Amb 98 bombers es podrien establir torns d'aproximadament 10 efectius per a la central (amb la possibilitat de cobrir dos sortides simultànies) i 5 efectius per a cadascuna de les subestacions.

A Formentera fan falta un total de 25 bombers professionals. La dispersió de funcions, especialment amb funcionaris del cos de la Policia local, és poc eficaç.

- Incrementar el nombre d'Agents de Medi Ambient (AMA). Atesa la diversitat de funcions que realitzen els AMAs durant tot l'any, i la necessitat de cobrir amb eficàcia el seu àmbit territorial d'actuació, es recomana l'ampliació de la plantilla fins a 16 operaris (a l'actualitat estan només cobertes 9 places). Es dona la circumstància que la RLT (Relació de llocs de treball) contemplada per a Pitiüses és de 20 places. L'ampliació proposada permetria disposar de 2 agents per municipi (és a dir, un total de 12 agents comptant Formentera); la resta (4 agents) anirien destinats a cobrir els espais naturals protegits, 3 per al Parc natural de ses Salines, un d'ells per a Formentera, i 1 per a les Reserves Naturals. Aquesta plantilla s'hauria d'incrementar a 17 operaris en aprovar-se el nou parc de Cala d'Hort.

A més, la desproporció existent, motivada per centralismes històrics, entre les Pitiüses i l'illa de Mallorca, pel que fa a personal especialitzat, és absoluta i injustificable. Mallorca compta amb 2 especialistes en causes d'incendis, 2 en espècies protegides, 2 en qualitat ambiental i altres 2 en recursos hídrics.

- o Brigades aèries:
  - Crear un servei de brigada heli-transportada per millorar les tècniques d'extinció durant el primer atac i permetre una millor cobertura, també per a l'illa de Formentera.
- o Incorporar, a les illes d'Eivissa i Formentera, almenys dos tècnics de la Conselleria de Medi Ambient (a l'actualitat no n'hi ha cap), tant en matèria de gestió forestal com en extinció d'incendis. Es dona el cas que Menorca compta amb un tècnic forestal.

- Crear una unitat específica de prevenció i investigació de causes per a la detecció, anàlisi i correcció de situacions de risc d'incendi forestal, amb connexió directa amb la Comissió de Prevenció d'Incendis Forestals de les Illes Balears creada en el títol III del Decret 125/2007.

Tècniques

- Dotar amb una brigada especialitzada en atac directe sense aigua, que podria ser la mateixa brigada helitransportada.
- Impulsar la utilització del polifosfat per a l'extinció d'incendis forestals.

Infraestructures i equipament

- Crear un Centre de Defensa Forestal (CIFO) a les dependències de Sa Coma. Aquest fet implica la construcció d'un nou edifici amb les instal·lacions necessàries i la consolidació de la pista per a la ubicació de l'helicòpter.
- Contractar un avió Air Tractor AT-802 en el format amfibi en lloc del format de càrrega en terra. S'incrementaran, així, les cadències de descàrrega.
- Dotar l'Ibanat amb almenys una autobomba i un tractor forestal, i renovació de vehicles i eines de treball (motoserres i desbrossadores).
- En referència als punts de vigilància fixos, substituir les casetes a nivell del sòl per torres elevades en el cas de Corb Marí, Sant Vicent i sa talaia de Sant Josep, així com reubicació de la caseta de Sant Vicent.
- Crear dos subestacions del parc de bombers (una per als municipis de Santa Eulària des Riu i Sant Joan de Labritja, i l'altre per a Sant Josep de sa Talaia i Sant Antoni de Portmany). Segons la llei 7/1985, del 2 d'abril, Reguladora de les Bases del Règim Local, els municipis amb població superior als 20.000 habitants han de comptar, per ells mateixos o associats, amb un servei de prevenció i extinció d'incendis. Només així, juntament amb el parc principal, que cobreix la ciutat i rodalies, es podrien atendre les incidències amb major brevetat (en aquest moment, només Vila i les rodalies cobreix la ratio de temps establerta –al voltant de 7 minuts–).

Es dona el cas, que l'illa de Menorca compta amb 2 parcs principals i 3 subestacions, i disposa de 28 vehicles d'extinció, dels quals 14 són forestals.

- Dotar amb un vehicle d'intervenció forestal i equipament tècnic necessari per a cada estació/subestació de bombers.

MESURES EN MATÈRIA D'EXTINCIÓ

El protocol durant la extinció d'un incendi forestal ve determinat, entre d'altres, pel Decret 41/2005 de 22 d'abril, pel qual s'aprova el pla per fe front als incendis forestals de les Illes Balears INFOBAL. Les mesures adoptades durant les tasques d'extinció d'un incendi forestal determinen, en molt bona part, la magnitud de la desgràcia. En aquest sentit, és necessari reflexionar sobre els èxits i els errors comesos en el passat per tal de millorar l'eficiència a l'hora de combatre l'incendi. És per això que, tot seguit, es presenten un conjunt de propostes de millora així com la revisió i actualització del citat decret:

- Millorar la coordinació general entre tots els agents implicats (Ibanat, Agents de Medi Ambient, Bombers, Ajuntaments, Guàrdia Civil, Policia Local, Protecció Civil i Emergències).
- Complir amb el Decret 125/2007, art.3, que defineix l'època de risc, i permet flexibilitzar l'època de perill i, paral·lelament, la cobertura de mitjans en funció de la meteorologia.
- Crear un programa/protocol de gestió dels punts d'abastiment d'aigua.
- Millorar el sistema de comunicació intern del cos de bombers. A l'actualitat, el telèfon del parc no és preferent, es col·lapsa com els altres i no s'hi poden gravar converses ni mantenir trucades a tres.
- Unificar el sistema de comunicacions de tots els organismes implicats en els incendis forestals.

- Contractació més exigent quant a preparació física (tècnica en el cas dels bombers) del personal vinculat a les tasques d'extinció, així com formació i perfeccionament professional permanent (inclosa la possibilitat de sortir a altres comunitats autònomes amb major incidència d'incendis). Professionalitzar el grup de logística encarregat de l'abastiment d'aigua i aliments que actualment realitzen voluntaris de Protecció Civil.
- Dotar als AMAs de les ferramentes bàsiques per aconseguir eficàcia en la prevenció i l'extinció dels incendis forestals (elements per circular com vehicles prioritaris, cartografia digital mòbil –PDA–, i estacions meteorològiques de camp).

TASQUES DESPRÉS DE L'INCENDI

Afortunadament els nostres pinars tenen capacitat plena per a la regeneració natural. De fet bona part del que hem e fer es garantir que la natura per si sola pogui portar andavant les tasques de regeneració. Encara i així, puntualment és necessari el desenvolupament de treballs a zones específiques, especialment a zones recremades i amb perill d'erosió. Les nostres propostes serien:

- Generar polítiques comunes de restauració i legislació que permetin actuacions ràpides (autoritzacions, etc.).
- Redactar y compliment dels plans de restauració tal i com es va fer en el cas de l'incendi de Benirràs-Xarracó de 2010. Només així quedaran clares les directrius a seguir i es justificarà la inversió necessària.
- Involucrar els propietaris en les tasques de gestió de les seues finques. Dinamitzar, facilitar l'assessorament tècnic i simplificar els tràmits d'obtenció de permisos.
- Voluntat política i presa de decisions.

OBSERVACIONS FINALS

Alguns dels punts tractats ja s'estan posant en marxa a l'actualitat, com ara la creació d'associacions de propietaris, l'agilització dels tràmits administratius per portar a terme tal·les dins faixes d'autoprotecció i les recuperacions de cultiu, etc. És fonamental continuar en aquesta línia per evitar que els boscos de les Pitiüses puguin generar episodis com els viscuts durant 2011 amb l'incendi de Morna. Per tot això, sempre respectant la capacitat de càrrega dels nostres boscos i amb la màxima consideració a la flora i la fauna allí presents.

Eivissa, 12 de gener de 2012